

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

Türkiye’de Turizm Gelirleri ile Vergi Gelirleri Arasındaki Nedensellik İlişkisi

The Causal Relationship Between Tourism Revenues and Tax Revenues in Türkiye

Yasin ACAR¹

Öz

Bu araştırma, Türkiye’de turizmden elde edilen gelirler ile toplam vergi gelirleri arasındaki bağlantıyı incelemeye odaklanmaktadır. Çalışma, gelişmekte olan bir ekonomik ortamda turizmin vergi gelirleri bağlamında kamu maliyesini nasıl etkilediğini incelemek için genel teorik çerçevelerden ve ampirik bulgulardan yararlanacaktır. Çalışmada 2010-2025 yılları arası TCMB Elektronik Veri Dağıtım Sistemi’nden aylık olarak elde edilen seyahat gelirleri ve toplam vergi gelirleri değişkenleri kullanılmıştır. Granger Nedensellik testi sonuçlarına göre seyahat gelirleri ve vergi gelirleri arasında çift yönlü nedensellik bulunmuştur. Elde edilen bulgular sonucunda devletin vergi gelirlerini artırmada uygulayacağı politikalar arasında turizm sektörünün de geliştirilmesi eklenmelidir. Vergi gelirlerinin artması dolayısıyla da turizm sektörüne yapılacak kamu yatırımları sektörü ve ekonomik büyümeyi olumlu etkileyecektir.

Anahtar Kelimeler: Turizm gelirleri, Vergi gelirleri, Granger nedensellik testi, Türkiye

Abstract

This study focuses on examining the relationship between tourism revenues and total tax revenues in the context of Türkiye. The study will draw on general theoretical frameworks and empirical findings to examine how tourism affects public finances in terms of tax revenues in a developing economic environment. The study uses monthly travel revenues and total tax revenues variables obtained from the Central Bank of the Republic of Turkey Electronic Data Distribution System for the period 2010-2025. According to the Granger Causality test results, there is a two-way causality between travel revenues and tax revenues. Based on the findings, the development of the tourism sector should be added to the policies that the government will implement to increase tax revenues. Consequently, public investments in the tourism sector will positively affect the sector and economic growth due to the increase in tax revenues.

Keywords: Tourism revenue, Tax revenue, Granger causality test, Türkiye

1. Giriş

Turizm, ulusların genel büyüme ve kalkınmasına önemli ölçüde katkıda bulunarak dünyanın en dinamik ekonomik sektörlerinden biri haline gelmiştir. Küresel bağlamda, turizm

¹**Sorumlu Yazar:** Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, Bilecik, Türkiye, yasinacar@bilecik.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0847-1902>

Bu Yayına Atıfta Bulunmak İçin/Cite as:

Acar, Y., (2025). Türkiye’de Turizm Gelirleri ile Vergi Gelirleri Arasındaki Nedensellik İlişkisi. *Sosyal Bilimlerde Nicel Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 151-162.

yalnızca kültürel alışverişi ve çevre bilincini teşvik etmekle kalmaz, aynı zamanda ekonomik refahın güçlü bir motoru olarak da işlev görür. Güçlü turizm endüstrilerine sahip ülkeler genellikle artan istihdam olanakları, gelişmiş altyapı ve daha da önemlisi daha yüksek vergi gelirleri gibi ek avantajlardan yararlanır. Zengin kültürel mirası, coğrafi çeşitliliği ve stratejik konumuyla tanınan Türkiye örneğinde, turizm sektörü mali politikaları ve kamu maliyesini şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Bu araştırma, Türkiye'de turizm geliri ile toplam vergi geliri arasındaki ilişkiyi inceleyerek, turizmden elde edilen gelirin mali sürdürülebilirliğe ve kamu yatırımlarına nasıl katkıda bulunduğunu araştırmaktadır.

Turizm sektörü, bölgesel ve ulusal kalkınmayı desteklemek amacıyla sıklıkla kullanılan; gelir, istihdam ve vergi gelirlerini artırma potansiyelinin yanı sıra ödemeler dengesi sorunlarının hafifletilmesine katkı sağlayan stratejik bir sektördür. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler üzerine yapılan araştırmalar, turizmin ekonomik büyüme ve kalkınmanın temel itici güçlerinden biri olduğunu ortaya koymaktadır (Britton, 1982; Copeland, 1991). Turizm geliri, konaklama, yiyecek-içecek hizmetleri, perakende, ulaşım ve eğlence gibi çeşitli kanallardan elde edilir. Bu alt sektörlerin her biri, yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde ekonomik faaliyetleri geliştiren kademeli faydalar yaratır. Türkiye'de, Antalya gibi önemli destinasyonların ve Manavgat gibi bölgelerin her yıl milyonlarca ziyaretçi çektiği bilinmektedir. Örneğin, araştırmalar, Manavgat bölgesinin, Türkiye'nin en hareketli turizm merkezlerinden biri olan Antalya'yı ziyaret eden yerel turistlerin yaklaşık %35'ine hizmet verdiğini göstermektedir. Bu önemli ziyaretçi akışları, otellere, restoranlara ve diğer turizmle ilgili olanaklara olan talebi artırarak, konaklama vergileri, katma değer vergisi (KDV) ve kurumlar vergileri dahil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere çeşitli kesintiler yoluyla vergi tahsilatlarına doğrudan katkıda bulunan önemli gelirler üretir.

Ampirik bulgular ve ekonomik teoriler, turizmin kamu maliyesi üzerindeki olumlu etkisinin çok yönlü olduğunu göstermektedir. Bir yandan, turizm işletmelerine ve turizmle ilişkili tüketime uygulanan doğrudan vergilendirme, anında mali kazanımlara dönüşmektedir. Diğer yandan, artan turizm, yatırım çekerek, istihdam yaratılmasını kolaylaştırarak ve altyapı geliştirmelerini iyileştirerek yerel ekonomileri canlandırır; bunların tümü hem resmi hem de gayri resmi sektörlerde vergi tabanını genişletir ve vergi uyumunu artırır. Bu nedenle, turizm geliri ile vergi geliri arasında doğrudan bir ilişki kurmak, mali planlama, bölgesel kalkınma stratejileri ve kamu kaynaklarının tahsisi konularında bilgi sağladığı için politika yapıcılar için kritik öneme sahiptir.

Devletin kalkınma projelerini ve sosyal programları finanse etmek için sürekli olarak yeni gelir kaynakları aradığı Türkiye'nin gelişen ekonomik ortamında, turizmin mali etkilerini anlamak büyük önem taşımaktadır. Turizm, yalnızca bir tüketim faaliyeti olarak değil, aynı zamanda birçok sektörde çarpan etkisi yaratan ekonomik bir olgu olarak kabul edilmektedir. Örneğin, ekonomistler turizmin olumlu ekonomik etkilerinin (gelir artışı, yaşam standartlarının iyileşmesi, istihdam yaratılması ve kamu altyapısının iyileştirilmesi gibi) nihayetinde vergi gelirlerinde artışa yol açtığını ve bunun da daha fazla ekonomik büyümeyi ve sosyal kalkınmayı destekleyebileceğini gözlemlemişlerdir (Yıldız, 2011; Birgücü, 2024; Ademir ve Beceren, 2025). Turizm, enflasyonist baskılar veya mevsimsel ziyaretçi akışlarına artan bağımlılık gibi bazı zorluklar da getirirse de, vergi geliri artışını sağlamadaki genel rolü tartışılmazdır.

Dahası, turizm ve vergi gelirleri arasındaki etkileşim, daha geniş mali politikalar ve kamu maliyesi çerçevelerinin bir parçasıdır. Türkiye'de, birçok gelişmekte olan ekonomide olduğu gibi, kamu maliyesi gelir akışlarındaki dalgalanmalardan büyük ölçüde etkilenmektedir. Turizmden elde edilen vergi geliri, ekonomik durgunluk dönemlerinde diğer sektörlerle kıyasla daha dirençli olma eğiliminde olduğu için özellikle caziptir. Turizmle ilgili vergiler, bazen turizm talebinin döngüsel yapısına uyum sağlamak için kademeli olarak tasarlanır ve bu da genel vergi geliri tahsilatlarının istikrara kavuşmasına yardımcı olabilir. Bu nedenle, bu ilişkinin daha yakından incelenmesi, devlet kurumlarının mali sürdürülebilirliği artırmak için turizmi stratejik bir kaynak olarak nasıl değerlendirebilecekleri konusunda değerli bilgiler sağlar.

Mevcut literatür incelendiğinde, Türkiye özelinde turizm sektöründeki gelişmeler ile turizm talebindeki artışın mali göstergeler özellikle vergi gelirleri üzerindeki etkilerini doğrudan ele alan ampirik çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, söz konusu boşluğu doldurmak üzere, turizm sektörünün vergi gelirleri üzerindeki etkisini özgün bir veri seti ve ampirik yöntemler kullanarak analiz etmektir.

Bu vesile ile çalışmanın ikinci bölümünde Turizmin ekonomik gücü, üçüncü bölümde turizmin vergi gelirlerine etkisi anlatılacak, dördüncü bölümde ilgili literatür özetlenecektir. Beşinci bölümde turizm gelirleri ve vergi gelirleri ilişkisinin ekonometrik analizi yapılacaktır. Altınca bölümde ampirik sonuçlar tartışılacak ve sonuç bölümüyle çalışma politika önerileriyle birlikte sonlandırılacaktır.

2. Ekonominin Lokomotif olarak Turizm

Turizmin ekonomik bir itici güç olarak rolü akademik literatürde iyi belgelenmiştir (Bezirgan, 2008; Akın vd., 2012; Samırkaş ve Samırkaş, 2014). Özünde turizm, ekonominin çeşitli kesimlerine nüfuz eden bir harcama akışını kolaylaştırır. Bu finansal dolaşım, harcanabilir gelirleri artırır, tüketici harcamalarını teşvik eder ve ulaşım, konaklama ve eğlence gibi destekleyici sektörlerde pazar genişlemesini destekler. Türkiye'de turizm sektörü, milyonlarca yerli ve yabancı ziyaretçiyi cezbetmeye devam eden tarihi, kültürel ve çevresel cazibe merkezleri nedeniyle özellikle etkilidir.

Turizmin yarattığı ekonomik faaliyetler genel olarak iki kategoriye ayrılabilir. İlki, konaklama, yeme-içme ve seyahat hizmetlerinden elde edilen gelirleri içeren doğrudan katkılarla ilgilidir. İkinci kategori ise, yerel altyapının iyileştirilmesi, kentsel gelişime yapılan yatırımların artırılması ve yan sektörlerde hizmet kalitesinin artırılması gibi dolaylı katkıları kapsar. Örneğin, turizmin olumlu ekonomik etkilerinin, artan gelir seviyeleri ve iyileştirilmiş kamu hizmetlerini kapsadığı ve bunun da işletmeler ve haneler daha kârlı hale geldikçe ve dolayısıyla vergi tabanına daha önemli katkı sağladıkça daha yüksek vergi gelirleri sağladığı görülmüştür (Korkmaz, 1990).

Turizmin ekonomik gücünün en önemli örneklerinden biri Türkiye'nin kıyı bölgelerinde görülebilir. Örneğin Antalya, Türkiye'de turizmin önemli bir odak noktası olarak sıklıkla vurgulanır. Tarihi yerleri, sahil beldeleri ve canlı şehir yaşamının dinamik karışımıyla Antalya, turizm kaynaklı ekonomik faaliyetlerin büyük bir kısmını oluşturur. Bölgede yapılan araştırmalar, turizmin yalnızca istihdam ve yatırımı teşvik etmekle kalmayıp, aynı zamanda belediye ve ulusal vergiler de dahil olmak üzere çeşitli vergi gelirlerinin artmasına katkıda

bulunarak daha geniş mali ekosistemde önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur (Kapan, 2018; Akış, 2007; Erkuş-Öztürk, 2010).

Özetle, turizm hem doğrudan hem de dolaylı kanallar aracılığıyla ekonomik performansı önemli ölçüde artıran çok yönlü bir katalizör işlevi görmektedir. Bu katkıların farkına varılması ve ölçülmesi, kamu harcamalarını ve bölgesel kalkınmayı desteklemek için turizm gelirlerinin tüm potansiyelinden yararlanan etkili mali politikalar geliştirmek açısından hayati önem taşımaktadır.

3. Turizm Gelirlerinin Vergi Gelirlerine Etkisi

Turizm geliri, Türkiye'de önemli ve karmaşık bir mali gelir kaynağıdır. 2025 yılı Ocak-Ekim döneminde Türkiye'nin seyahat gelirleri geçen yıla göre %5,8 artarak 52,6 milyar dolar olmuştur (TCMB). Turizmden elde edilen mali faydalar çeşitli akışlara ayrılabilir. Konaklama vergileri, lisans ücretleri ve hizmet vergileri gibi turizm işletmelerine uygulanan doğrudan vergiler, hükümet için doğrudan bir gelir kaynağıdır. Turizm, dolaylı olarak vergi tabanını genişleten ekonomik faaliyetleri teşvik ederek, yerel işletmeler genişleyip geliştikçe kurumlar vergisi, kişisel gelir vergisi ve katma değer vergisinden elde edilen gelirin artmasına yol açar.

Birçok çalışma, turizmin olumlu ekonomik etkilerinden birinin vergi geliri tahsilatlarının artması olduğunu vurgulamıştır. Örneğin, Keskin (2016), turizm gelirinin yerel altyapının iyileştirilmesine ve kamu yatırımlarının artmasına yol açtığını ve bunun da daha yüksek vergi gelirlerine yol açtığını belirtmektedir. Maliye politikalarının GSYİH'ye katkıda bulunan sektörlerle dinamik olarak bağlantılı olduğu Türkiye'de, turizm geliri, özellikle ekonomik belirsizlik dönemlerinde kamu maliyesinin istikrara kavuşturulmasında kritik bir rol oynamaktadır.

Bu ilişkiyi kavramsallaştırmak için, turizm gelirinin vergi gelirlerini etkilediği temel faktörleri özetleyen aşağıdaki tabloyu inceleyin:

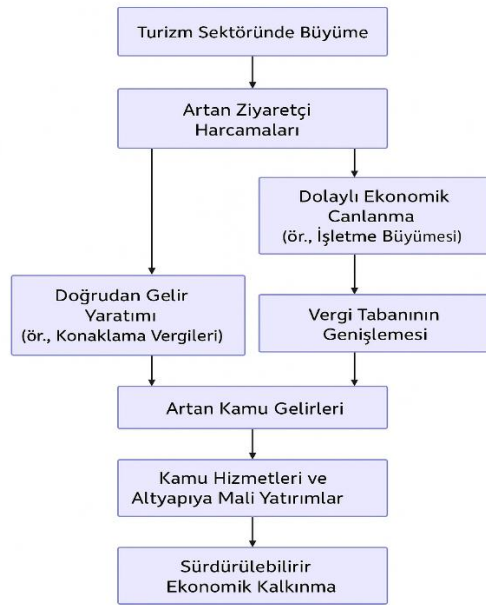
Faktör	Mekanizma	Beklenen Mali Sonuç
Doğrudan Turizm Vergileri	Konaklama, hizmet ve giriş ücretlerinin uygulanması	Devlet tahsilatlarında anında artış
Dolaylı Ekonomik Teşvik	Daha geniş bir işletme büyümesine yol açan çarpan etkisi	Vergi tabanının genişletilmesi (kurumlar geliri, KDV ve kişisel gelir)
Altyapı Yatırımları	Turizm odaklı kentsel yenileme ve kamusal hizmet iyileştirmeleri	Kamu sektöründe verimliliğin artması ve uzun vadeli vergi geliri büyümesi

Faktör	Mekanizma	Beklenen Mali Sonuç
Yabancı Yatırımın Çekilmesi	Yatırımcıların turistik yerlere olan güveni arttı	Sermaye kazançlarında artış ve daha yüksek kurum vergisi tahsilatları

Tablo 1. Turizm Gelirinin Mali Etkisine Katkıda Bulunan Temel Faktörler

Tablo gösterimine ek olarak, turizm gelirinin mali sisteme nasıl yansıdığını gösteren bir akış şeması aracılığıyla kavramsal bir çerçeve görselleştirilebilir:

Şekil 1. Turizm Gelirlerinin Maliye Politikası Çerçevesine Katkısını Gösteren Kavramsal Akış Şeması

Bu akış şeması, Türkiye'de turizm ile mali dinamikler arasındaki ilişkinin döngüsel ve güçlendirici yapısını vurgulamaktadır. Daha yüksek turizm gelirleri, vergi tahsilatlarının artmasına yol açar ve bu da hükümetin ulaşım, sağlık ve eğitim gibi altyapılara yatırım yapmasını sağlar. Bu yatırımlar, ziyaretçi deneyimlerini iyileştirerek ve turizm büyümesi için daha elverişli bir ortam yaratarak turizm potansiyelini daha da artırır. Sonuç olarak, bu döngü sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı teşvik eder.

Ayrıca, turizmin mali faydalarının önemli olmakla birlikte, bunların büyük ölçüde mevcut politika çerçevelerine bağlı olduğunu belirtmek önemlidir. Turizm sektörünün büyümesini engellemeden geliri en üst düzeye çıkarmaya yönelik vergi politikaları hayati önem taşımaktadır. Turizm büyümesini yönetmek ve mali istikrarı sağlamak arasındaki hassas dengenin bir politika önceliği olduğu Türkiye için, bu mekanizmaların anlaşılması vazgeçilmezdir. Hükümetin turizmden elde edilen vergi gelirini optimize etme çabaları genellikle vergi idaresinin modernizasyonu, vergi tabanının genişletilmesi ve turizm yatırımları

için teşviklerin uygulanması gibi stratejik reformları içerir ve bu da nihayetinde daha güçlü ve dayanıklı bir mali ortama katkıda bulunur.

4. Literatür Taraması

Bu bölümde çalışma ile ilgili alan yazımı özeti verilecektir. Gnanon (2020) uluslararası turizm gelirlerinin kamu gelirleri üzerindeki etkisini, 156 ülke için 1995-2015 dönemi arasında incelemiştir. İki adımlı GMM modeli kullandığı çalışmasının ampirik sonuçları, uluslararası turizm gelirlerinin kaynak dışı vergi gelirleri üzerinde olumlu ve önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu etki ülkelerin gelişmişlik düzeyleri arttıkça artmaktadır, bu da kaynak dışı vergi gelirleri açısından uluslararası turizm gelirlerindeki artışın gelişmiş ekonomilere, az gelişmiş ekonomilere göre çok daha fazla fayda sağladığını göstermektedir.

Gooroochurn ve Sinclair (2005) turizm vergilerinin türlerini, amaçlarını, ilkelerini ve etkilerini ele almaktadır. Diğer vergilerden farklı olarak, turizm vergileri, uluslararası turistler daha yüksek gelirle ilişkili refah kaybının çoğunu üstlendiği için, yurt içi refahı artırabilir. Turistlerden ziyade ürünleri vergilendirmek, faktör piyasalarındaki ve iç tüketimdeki değişiklikler yoluyla gelir dağılımını etkiler ve tekel gücünün neden olduğu çarpıklığı düzeltir. Mauritius için yapılan hesaplanabilir genel denge analizi, turizmi vergilendirmenin diğer sektörleri vergilendirmekten nispeten daha verimli ve adil olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, turizm yoğunluğu yüksek sektörleri vergilendiren dar kapsamlı bir politikanın, turizmle ilgili tüm sektörleri vergilendiren daha geniş kapsamlı bir politikaya kıyasla turistlerden önemli ölçüde daha fazla gelir elde ettiğini ortaya koymaktadır.

Endonezya için yapılan bir çalışmada, altyapının, turizm sektörünü teşvik etmede önemli bir role sahip olduğu ifade edilmiştir. Trans Java otoyolunun geliştirilmesi, Java Adası'ndaki bölgeler arasındaki bağlantıyı güçlendirmektedir. Turizm sektörünü geliştirmeye devam eden Java eyaletleri Batı Java, Orta Java, Yogyakarta Özel Bölgesi ve Doğu Java'dır. Turizm sektöründeki ilerleme, ekonomik büyümeye katkıda bulunmak için yönetilmektedir. Araştırmanın amacı, turist sayısı ve otel odalarının doluluk oranının Batı Java, Orta Java, Yogyakarta Özel Bölgesi ve Doğu Java illerindeki Yerel Yönetim Gelirleri üzerindeki etkisini belirlemektir. Analiz sonuçları, turist sayısı ve oda doluluk oranının Batı Cava, Orta Cava, Yogyakarta Özel Bölgesi ve Doğu Cava illerindeki yerel yönetim gelirleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur (Kristiana vd, 2020).

Mohan ve Strobl (2024), turizme bağımlı Küçük Ada Gelişmekte Olan Devletler (SIDS) için uluslararası konaklamalı ziyaretçilerin vergi gelirleri üzerindeki etkisini araştırmıştır. Bu amaçla, Doğu Karayipler için 2002-2018 dönemi için konaklamalı ziyaretçiler ve vergi gelirleri ile çeşitli bileşenlerine ilişkin aylık panel veri seti oluşturulmuştur. Konaklayan ziyaretçilerin vergi gelirleri ve farklı kaynakları üzerindeki etkisini ölçmek için, menşe pazarlarındaki şoklara maruz kalma ve şokların boyutu arasındaki farkları kullanan araçsal değişken tahmincisi kullanılmıştır. Sonuçlar, toplam gelir için %26,98, mal ve hizmet gelirleri için %26,86, uluslararası ticaret ve işlem gelirleri için %23,62, gelir ve kâr gelirleri için %20,5 ve mülk gelirleri için %5,54 gibi turizm ziyaretçilerine yönelik büyük bir kümülatif pozitif esneklik göstermiştir. Bulgular, bölgenin kamu gelirleri açısından turizme güçlü bir şekilde bağımlı olduğunu göstermektedir.

Blake (2000), turizm sektöründeki %10 büyümenin İspanya’da GSYH’yı uzun dönemde %0,05 artıracığını ifade etmiştir. Vergi gelirlerinin de bundan olumlu etkileneceğini ancak turizmi vergilendirirken iktisadi etkinliği bozacağı endişesiyle dikkatli olunması gerektiğini söylemiştir.

Vergilerin kamu bütçesindeki temel gelir kaynağı olması ve turizmin 21. yüzyılın stratejik sektörlerinden biri olarak kabul edilmesi, bu iki alan arasındaki etkileşimi önemli hâle getirmektedir. Turizmin makroekonomiye sağladığı olumlu katkılar dikkate alındığında, Türkiye’de turizm gelirleri ile toplam vergi gelirleri arasında bir ilişki bulunup bulunmadığı hem akademik çevrelerin hem de politika yapımcıların merak ettiği bir konudur. Özcan vd. (2016), 1967–2014 dönemine ait turizm geliri, turist sayısı ve vergi geliri verilerini kullanarak Zivot-Andrews ve ADF birim kök testleri ile Toda-Yamamoto nedensellik analizini gerçekleştirmektedir. Sonuçlar, incelenen dönemde turizmin vergi gelirlerini artırdığı yönündeki hipotezin kısmen desteklendiğini ve turizm ile vergi gelirleri arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir.

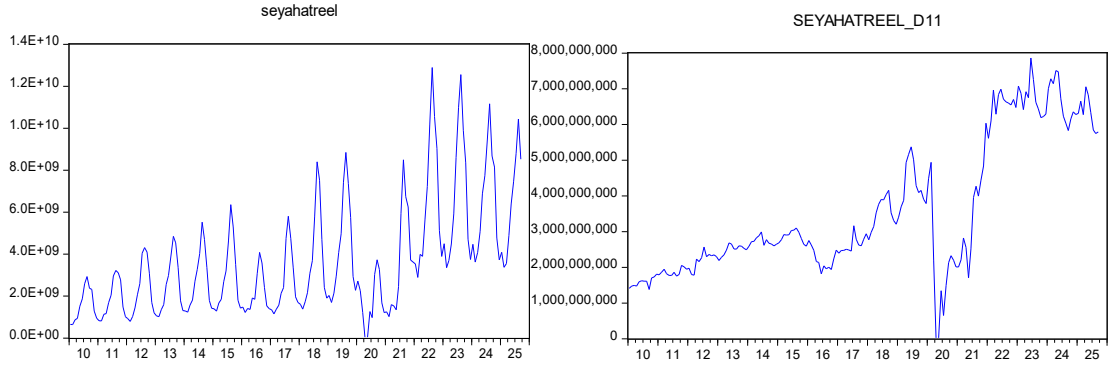
Türkiye’de turizmin makroekonomik etkilerini inceleyen çalışmalar çoğunlukla turizm talebinin vergi gelirleri üzerindeki potansiyel etkisini yeterince değerlendirmemiştir. Kırca ve Topal (2017), 1998–2016 dönemine ait çeyrek dönem verilerini kullanarak Gregory-Hansen yapısal kırılmalı eşbütünleşme testi ile FMOLS, DOLS ve CCR yöntemleri aracılığıyla turizm talebi ile vergi gelirleri arasındaki uzun dönemli ilişkiyi analiz etmektedir. Elde edilen bulgular, Türkiye’de turizm talebinin vergi gelirlerini uzun dönemde anlamlı ve pozitif yönde etkilediğini göstermektedir. Bu doğrultuda, daha yüksek vergi geliri hedefleyen kamu otoritelerinin turizm sektörünü destekleyici politikalar geliştirmesi gerektiği söylenebilir.

Yapılan literatür taraması, Türkiye bağlamında turizm sektöründeki gelişmelerin ve turizm talebindeki artışın mali göstergeler, özellikle de vergi gelirleri üzerindeki etkilerini doğrudan inceleyen ampirik bir çalışmaların azlığını ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, literatürdeki söz konusu boşluğu gidermek amacıyla, bu çalışmada diğer araştırmalardan ayrışacak biçimde turizm sektörünün vergi gelirleri üzerindeki etkisi ampirik yöntemlerle analiz edilmiştir.

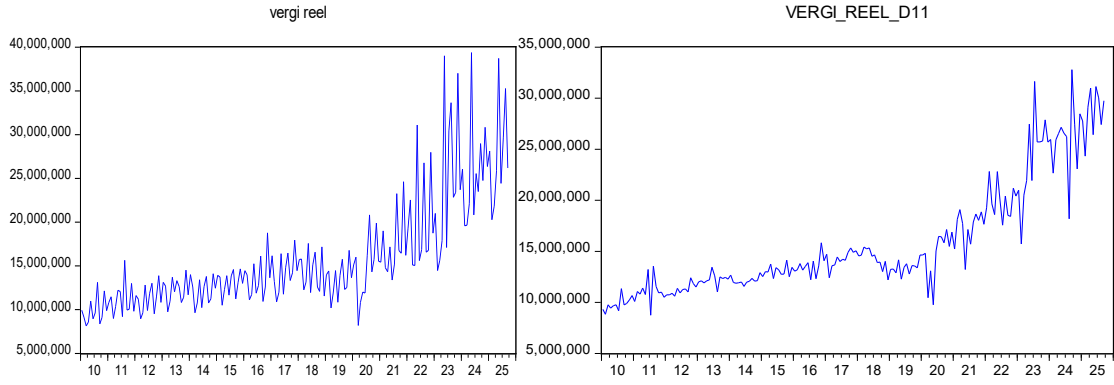
5. Türkiye’de Turizm Gelirleri ve Vergi Gelirleri İlişkisi: Ekonometrik Analiz

Bu çalışmada TCMB EVDS’den alınan seyahat gelirleri ve toplam vergi gelirleri değişkenleri kullanılmıştır. Seyahat gelirleri dolar cinsinden olduğu için yine TCMB’den elde edilen aylık ortalama dolar kuru verisi kullanılarak Türk lirasına çevrilmiştir. Değişkenler enflasyondan arındırmak amacıyla daha sonra TÜFE endeksi kullanılarak reel hale dönüştürülmüştür. Tüm değişkenler logaritmik formda analize dahil edilmiştir.

Bu çalışmada Türkiye’de seyahat (turizm) gelirleri ile vergi gelirleri arasındaki nedensellik ilişkisi 2010:01–2025:09 dönemi için aylık veriler kullanılarak incelenmiştir. Değişkenler reel seyahat gelirleri ve reel vergi gelirleridir. Ayrıca serilerde mevsimsellik tespit edildiğinden Census X-13 metodu ile mevsimsellikten arındırılmıştır. Serilerin durumları Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2: Seyahat Gelirleri ve Vergi Gelirlerinin Yıllar itibariyle gelişimi

Şekil 3: Seyahat Gelirleri ve Vergi Gelirlerinin Mevsimsellikten arındırılmış halleri

Serilerin doğal logaritmaları alınmış, birim kök analizi için Genişletilmiş Dickey–Fuller (ADF) testi uygulanmıştır. Her iki serinin de birinci farkı alındığında log-fark serileri (seyahat geliri büyümesi ve vergi geliri büyümesi) durağan hâle gelmiştir. Bu nedenle, $d\ln(\text{seyahatreel})$ ve $d\ln(\text{vergireel})$ değişkenlerini içeren iki değişkenli bir VAR modeli tahmin edilmiştir. Gecikme sayısı, bilgi kriterleri (AIC, BIC, HQ) dikkate alınarak 5 olarak belirlenmiştir. VAR(5) modeli üzerinden yapılan Granger nedensellik testi sonuçlarına göre, seyahat geliri büyümesi vergi geliri büyümesini, vergi geliri büyümesi de seyahat geliri büyümesini %5 anlamlılık düzeyinde Granger nedensel olarak açıklamaktadır.

Tablo 2. ADF Birim kök test sonuçları

Değişkenler/Düzey	Prob.	ADF Test istatistiği	Kritik Değerler		
			%1	%5	%10
Seyahat gelirleri	0,5458	-1,4719	-3,4655	-2,8769	-2,5750
Vergi gelirleri	0,9980	1,1879	-3,4661	-2,8771	-2,5751
Değişkenler/1.fark					

D(Seyahat gelirleri)	0,0000	-11,0014	-3,4655	-2,8769	-2,5750
D(Vergi gelirleri)	0,0000	-10,0165	-3,4655	-2,8769	-2,5750

ADF test sonuçlarına göre, seviye değerlerinde her iki değişkenin de durağan olmadığı, bir başka deyişle birim kök içerdiği görülmüştür.

Serileri aynı mertebeye getirmek ve ekonomik olarak da “büyüme oranları” üzerinden yorumlamak için her iki serinin de log birinci farkları alınmıştır.

$$d_ln_seyahat_t = \ln(seyahat_t) - \ln(seyahat_{t-1})$$

$$d_ln_vergi_t = \ln(vergi_t) - \ln(vergi_{t-1})$$

ADF testi bu fark serilerinin her ikisinin de durağan olduğunu göstermiştir. (p-değerleri < 0.01). Dolayısıyla modelde kullanılan değişkenler aşağıdaki gibidir:

Turizm geliri büyümesi $\rightarrow d_ln_seyahat$

Vergi geliri büyümesi $\rightarrow d_ln_vergi$

Kurulan iki değişkenli **VAR modeli** şu şekildedir²:

$$d_ln_seyahat_t = \alpha_1 + \sum_{i=1}^5 \phi_{11,i} d_ln_seyahat_{t-i} + \sum_{i=1}^5 \phi_{12,i} d_ln_vergi_{t-i} + \varepsilon_{1t}$$

$$d_ln_vergi_t = \alpha_2 + \sum_{i=1}^5 \phi_{21,i} d_ln_seyahat_{t-i} + \sum_{i=1}^5 \phi_{22,i} d_ln_vergi_{t-i} + \varepsilon_{2t}$$

5.1 . Granger Nedensellik Testleri

VAR(5) üzerinden standart Granger nedensellik testlerini uygulanmıştır.

Turizm gelirlerinden vergi gelirlerine doğru olan nedensellik ilişkisinin tespiti için aşağıdaki hipotez kurulmuştur:

H₀: “Turizm geliri büyümesi ($d_ln_seyahat$), vergi geliri büyümesini (d_ln_vergi) Granger-nedensel olarak açıklamaz.”

Vergi gelirlerinden turizm gelirlerine doğru olan nedensellik ilişkisinin tespiti için aşağıdaki hipotez kurulmuştur:

H₀: “Vergi geliri büyümesi (d_ln_vergi), turizm geliri büyümesini ($d_ln_seyahat$) Granger-nedensel olarak açıklamaz.”

Tablo 3. Granger Nedensellik Test Sonuçları

² Optimal olan 5 dönem gecikmesi VAR(5) modeli seçilmiştir.

Yön	Sonuç	p-değeri	Yorum
Turizm geliri büyümesi → Vergi geliri büyümesi	Granger nedensellik var	0.006	Turizm vergi gelirlerini öngörüyor
Vergi geliri büyümesi → Turizm geliri büyümesi	Granger nedensellik var	0.049	Vergi gelirleri turizmi öngörüyor

Veri setine göre, seyahat/turizm gelirleri ile vergi gelirleri arasında çift yönlü (iki yönlü) Granger nedensellik ilişkisi bulunmaktadır.

Turizm gelirlerindeki büyüme (önceki 1–5 ay) vergi gelirleri büyümesinin bugünkü değerini anlamlı biçimde öngörmektedir. Yani seyahat/turizm gelirlerinden vergi gelirlerine doğru istatistiksel olarak anlamlı bir Granger nedenselliği vardır. Turizm gelirlerinde yaşanan artışlar, birkaç aylık gecikmeyle dolaylı/dolaysız vergiler kanalıyla vergi tahsilatını artırır (KDV, gelir/kurumlar vergisi, istihdam, tüketim vb. etkiler).

Vergi gelirlerindeki büyüme de turizm gelirleri büyümesini istatistiksel olarak anlamlı biçimde öngörmektedir. Yani vergi gelirlerinden turizm gelirlerine doğru da Granger nedenselliği mevcuttur. Daha yüksek vergi geliri genellikle daha canlı ekonomik aktivite, daha güçlü kamu harcamaları, altyapı-yatırımlar, tanıtım bütçeleri, güvenlik/hizmet kalitesi vb. ile paralel seyredebileceği için bu durum turizm gelirlerini de destekleyebilmektedir.

İki yönlü (çift yönlü) Granger nedensellik saptanması, turizm ve maliye politikalarının birbirini besleyen bir geri besleme döngüsü içinde tasarlanması gerektiğine işaret etmektedir. Bu bulguya göre turizm gelirlerindeki artışlar, tüketim, istihdam, kârlılık ve yatırım kanalları üzerinden dolaylı ve dolaysız vergileri artırarak vergi gelirlerini yukarı çekmektedir. Vergi gelirlerindeki artış ise kamu yatırım ve harcamalarını (altyapı, tanıtım, güvenlik, çevre, kültür vb.) finanse ederek turizm sektörünün cazibesini ve kapasitesini yükselterek turizm gelirlerini tekrar artırmaktadır.

6. Tartışma

Nedensellik bulgusuna göre turizm gelirlerindeki artış, zaman içinde vergi gelirlerini artırmaktadır. Bu etkiyi maksimize etmek için, kış turizmi, sağlık turizmi, kültür ve inanç turizmi, kırsal ve agro-turizm (tarımsal turizm) gibi alanların geliştirilmesiyle turizm gelirlerinin yıl geneline yayılması, vergi gelirlerindeki dalgalanmaları azaltır. Mevsimsellik azaldıkça, KDV, gelir/kurumlar vergisi, SGK primleri gibi kalemlerde yıl boyu daha dengeli bir tahsilat mümkündür.

Granger sonucu turizmin vergi gelirlerini etkilediğini gösterdiğine göre, turist sayısından çok turist başına harcama amaçlı politikalar tasarlamak mali açıdan daha verimli olabilir. Yüksek harcama segmentlerine (kongre turizmi, lüks turizm, sağlık/estetik turizmi, golf, yat turizmi vb.) odaklanması, aynı sayıda turistten daha yüksek KDV ve gelir vergisi tabanı yaratır. Lüks tüketim ürünleri ve hizmetlerinin yerli üretimi ve yerel istihdamı teşvik edilerek ithalata dayalı lüks tüketimin vergi gelirini artırırken cari açığı büyütmesi

engellenebilir. Dolayısıyla, analiz dönemi itibarıyla Türkiye’de seyahat/turizm gelirleri ile vergi gelirleri arasında iki yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

7. Sonuç ve Politika Önerileri

Bu çalışmada Türkiye’de seyahat (turizm) gelirleri ile vergi gelirleri arasındaki nedensellik ilişkisi 2010:01–2025:09 dönemi için aylık veriler kullanılarak incelenmiştir. Değişkenler reel seyahat gelirleri ve reel vergi gelirleridir. Serilerin doğal logaritmaları alınmış, birim kök analizi için Genişletilmiş Dickey–Fuller (ADF) testi uygulanmıştır. Sonuçlar, $\ln(\text{seyahat})$ serisinin ve $\ln(\text{vergi})$ serisinin ise birim kök içerdiğini göstermiştir. Her iki serinin de birinci farkı alındığında log-fark serileri (seyahat geliri büyümesi ve vergi geliri büyümesi) durağan hâle gelmiştir. Bu nedenle, $d\ln(\text{seyahat})$ ve $d\ln(\text{vergi})$ değişkenlerini içeren iki değişkenli bir VAR modeli tahmin edilmiştir. Gecikme sayısı, bilgi kriterleri (AIC, BIC, HQ) dikkate alınarak 5 olarak belirlenmiştir. VAR(5) modeli üzerinden yapılan Granger nedensellik testi sonuçlarına göre, seyahat geliri büyümesi vergi geliri büyümesini, vergi geliri büyümesi de seyahat geliri büyümesini %5 anlamlılık düzeyinde Granger nedensel olarak açıklamaktadır. Dolayısıyla, analiz dönemi itibarıyla Türkiye’de seyahat/turizm gelirleri ile vergi gelirleri arasında iki yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu Kırca ve Topal (2017) çalışmasında elde edilen turizm gelirleri ile vergi gelirleri arasındaki uzun dönem ilişkisini destekler niteliktedir. Ayrıca Djulius (2018) turizm sektöründeki yerel vergi mükelleflerinin vergi ahlakının merkezi vergilere göre daha fazla olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle turizm sektörünün güçlü olması yerel vergi gelirlerine de olumlu katkı sağlayacağı söylenebilir.

Bu sonuç, turizm ve maliye politikalarının birbirinden bağımsız değil, karşılıklı beslenen bir çerçevede tasarlanması gerektiğine işaret etmektedir. Turizm gelirlerinde sağlanacak artışlar, kayıt dışılığın azaltılması ve nitelikli turist çekimi ile birlikte ele alındığında, vergi tabanını genişleterek kamu gelirlerini önemli ölçüde artırma potansiyeline sahiptir. Diğer taraftan vergi gelirlerindeki artışın, turizm odaklı altyapı yatırımları, tanıtım faaliyetleri ve yerel yönetimlerin turizm harcamalarına yönlendirilmesi, seyahat gelirlerinin sürdürülebilir biçimde yükselmesini sağlayabilecektir. Bu nedenle politika yapıcıların, turizmle ilişkili vergi oranlarında öngörülebilirliği güçlendiren, turizm kaynaklı vergi gelirlerini kısmen sektöre geri döndüren ve bölgesel kalkınma amaçlı farklılaştırılmış teşvik mekanizmalarını hayata geçiren bütüncül bir yaklaşım benimsemeleri önerilmektedir. Ayrıca, turizm ve vergi gelirleri arasındaki dinamik ilişkinin düzenli olarak izlenebilmesi için veri altyapısının geliştirilmesi ve etki analizlerinin kurumsallaştırılması büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Ademir, T., & Beceren, E. Turizm Gelirlerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi*, 7(18), 93-122.
- Akın, A., Şimşek, M. Y., & Akın, A. (2012). Turizm sektörünün ekonomideki yeri ve önemi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 4(7), 63-81.
- Akış, A. (2007). Alanya’da turizm ve turizmin Alanya ekonomisine etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 15-32.

- Bezirgan, M. (2008). Türk turizminde itici bir güç olarak iç turizm ve Altınoluk yöresinde iç turizme katılanlara yönelik bir uygulama (Master's thesis, Balıkesir University (Turkey)).
- Birgücü, F. (2024). Türkiye’de Turizm Sektörünün Ekonomik Büyümeye Etkisi. Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi (SOBAG), 2(1), 30-47.
- Blake, A. (2000). The economic effects of tourism in Spain. Nottingham, UK: Christel DeHaan Tourism and Travel Research Institute.
- Britton, S. G. (1982). The political economy of tourism in the Third World. *Annals of tourism research*, 9(3), 331-358.
- Copeland, B. R. (1991). Tourism, welfare and de-industrialization in a small open economy. *Economica*, 515-529.
- Djulius, H. (2018). Strategies for increasing tax revenue in tourism sector. *Economic Journal of Emerging Markets*, 61-68.
- Erkuş-Öztürk, H. (2010). Planning of tourism development: The case of Antalya. *Anatolia*, 21(1), 107-122.
- Gnangnon, S. K. (2020). Impact of international tourism receipts on public revenue in developed and developing countries. *Tourism Review*, 75(5), 809-826.
- Gooroochurn, N., & Sinclair, M. T. (2005). Economics of tourism taxation: Evidence from Mauritius. *Annals of Tourism Research*, 32(2), 478-498.
- Kapan, K. (2018). Turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin ekonomi üzerindeki etkileri: Antalya örneği. *Journal of Geography*, (37), 47-56.
- Keskin, A. (2016). Yerel kalkınmada yerel yönetimlerin rolü: Turizm örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 30(1).
- Kırca, M., & Topal, M. H. (2017). Türkiye’de turizm talebinin vergi gelirleri üzerindeki etkisinin analizi. *BNEJSS Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences*, 3(02), 96-108.
- Korkmaz, S. (1990). Turizmin ekonomik ve sosyal etkileri. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 46.
- Kristiana, Y., Pramono, R., Nathalia, T. C., & Goeltom, V. A. H. (2020). Tourism and original local government revenue in Indonesia Tourism Provinces: The Java Island experience. *Systematic Reviews in Pharmacy*, 11(9), 745-750.
- Mohan, P., & Strobl, E. (2024). Tourism and tax revenue: evidence from stay-over tourists in the Eastern Caribbean. *Current Issues in Tourism*, 27(8), 1185-1207.
- Özcan, C. C., Özmen, İ., & Kaya, M. G. (2016). Turizm ve vergi gelirleri arasındaki ilişki: Türkiye örneği.
- Samırkaş, M., & Samırkaş, M. C. (2014). Turizm sektörünün ekonomik büyümeye etkisi: Türkiye örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 15(1), 63-76.
- TCMB (2025), <https://evds2.tcmb.gov.tr/> Erişim tarihi: 15.12.2025
- Yıldız, Z. (2011). Turizmin sektörünün gelişimi ve istihdam üzerindeki etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(5), 54-71.